Lausunto tulevaisuusvaliokunnalle liittyen tulevaisuusvaliokunnan selvityshankkeisiin 2019 – 2023 (O 5/2019 vp), teema: tulevaisuustaajuus

Kiitän mahdollisuudesta kertoa Sitran tekemästä työstä liittyen tulevaisuusajattelun ja muutoksentekemisen taitojen edistämiseen ja erityisesti Tulevaisuustaajuus-menetelmään. Olen jaotellut lausuntoni seuraavasti:

1. Millaisia tulevaisuustaitoja tarvitaan juuri nyt ja miksi?
2. Mitä Sitra tekee teemaan liittyen ja millaisia tavoitteita tekemiseen liittyy?
3. Miten Tulevaisuustaajuus-työpajamenetelmää voisi soveltaa kansanedustajien tulevaisuusajattelun kehittämiseen?

Millaisia tulevaisuustaitoja tarvitaan juuri nyt ja miksi?

Ajattelemme tulevaisuutta helposti nykyhetken jatkona, jossa asiat ovat suurin piirtein samalla tavalla, mutta nopeampia, isompia, tehokkaampia. Koronapandemia ja monet muut viimeaikaiset tapahtumat ovat kuitenkin tuore osoitus siitä, että tulevaisuus on yllättävä. Tässä hetkessä korostuukin yllätyksien ja epäjatkuvuuksien tunnistaminen ja tulkinta.

Osa tulevaisuudentutkijoista puhuu postnormaalista ajasta, jossa yllätykset ja ristiriitaisuudet ovat vallalla ja normaalin käsite yhä hyödyttömämpi. Tällöin emme voi vain ajatella kaiken jatkuvan ennallaan, vaan on tarpeen haastaa nykyhetkeä koskevia oletuksia, kuvitella toisenlaisia tulevaisuuksia ja toimia parempien tulevaisuuksien eteen.

Postnormaali maailma haastaa myös ennakoinnin käytännöt. Yllätysten huomioiminen korostuu, samoin kuin osallisuus, moniäänisyys ja valmiudet toimintaan. Tarkkojen ja suoraviivaisten, tehokkuutta painottavien toimenpidesuunnitelmien sijaan tarvitaan yhteistä keskustelua toivottavista tulevaisuuksista, kykyä tarttua nouseviin ilmiöihin sekä useita samanaikaisia ja ongelmien juurisyihin tarttuvia ratkaisuja ja sopeutumista muuttuviin tilanteisiin.

Samalla tarvitaan toisenlaista käsitystä tulevaisuustiedosta ja muutoksentekemisestä. Tulevaisuustietoa ei ole pelkästään asiantuntijoiden tuottamat skenaarioraportit. Tulevaisuustietoa on myös se näkemysten ja tulevaisuutta koskevien pelkojen ja toiveiden kokonaisuus, joka ohjaa meidän toimintaamme. Tulevaisuuteen vaikuttamisessa korostuu yhä enemmän se, että tarvitsemme mukaan laajan joukon muutoksentekijöitä, niin ihmisiä kuin yhteisöjä. Rakenteellisten (esimerkiksi lainsäädännön) muutosten lisäksi tarvitaan keinoja muutoksiin muun muassa ihmisten käyttäytymisessä, teknologioissa, palveluissa, ajatusmalleissa ja arvoissa.

Tässä kontekstissa tulevaisuustaitojen lisääminen ei tarkoita sitä, että kaikista tehdään ennakoinnin asiantuntijoita tai että opetettaisiin teorioita, menetelmien nyansseja tai yhtä oikeaa tapaa ajatella tulevaisuuksista. Sen sijaan tulee innostaa ihmisiä ylipäätään ajattelemaan tulevaisuuksia ja pidempää aikaväliä. Erityisesti tulee vahvistaa kykyä haastaa, kuvitella ja toimia: haastaa nykyisiä oletuksia tulevaisuuksista, kuvitella toisenlaisia tulevaisuuksia ja toimia niiden toteutumiseksi.

Mitä Sitra tekee teemaan liittyen ja millaisia tavoitteita tekemiseen liittyy?

Sitra pyrkii vahvistamaan kaikkien suomalaisten tulevaisuusajattelua ja muutoksen tekemisen taitoja. Strategiaan kirjattuna tavoitteena on, että tulevaisuuden mahdolliset kehityssuunnat tunnetaan Suomessa hyvin, erilaisista tulevaisuuksista keskustellaan laajasti ja tulevaisuustiedon pohjalta myös toimitaan.

Tavoitetta toteutetaan käytännössä esimerkiksi:

- Tuottamalla ymmärrettävää tietoa tulevaisuuteen vaikuttavista kehityskuluista. Sitran megatrendit ja heikot signaalit ovat esimerkkejä näistä.
- Tarjoamalla tällaisen paketoidun tulevaisuustiedon hyödyntämisen tueksi työkaluja, kuten megatrendikortit, Tutkain-julisteen, tulevaisuuden tekijän työkalupakin ja etäaikaan sopivia versioita näistä.
- Kehittämällä ja levittämällä Tulevaisuustaajuus-työpajan ensiaskeleeksi tulevaisuusajatteluun, muutoksen tekemiseen ja toisenlaisten tulevaisuuksien kuvitteluun.
- Kutsumalla ihmisiä kuvittelemaan ja keskustelemaan tulevaisuuksista, esimerkiksi heikot signaalit -työpajoihin, ja kannustamalla ihmisiä itse järjestämään keskustelutilaisuuden tulevaisuusraporttien julkistusten yhteydessä.

Miten Tulevaisuustaajuus-työpajamenetelmää voisi soveltaa kansanedustajien tulevaisuusajattelun kehittämiseen?

Edellä mainittu Tulevaisuustaajuus on työpajamenetelmä toisenlaisten tulevaisuuksien rakentamiseen. Se virittää osallistujat pohtimaan tulevaisuutta, joka on kuvittelemisen ja tavoittelemisen arvoinen. Tulevaisuustaajuuden rakenne muodostuu johdannosta sekä kolmesta peräkkäisestä vaiheesta:

1. **Haasta**: tulevaisuutta koskevien oletusten tunnistaminen ja haastaminen esimerkiksi tulevaisuuskuunnelmien avulla.
2. **Kuvittele**: toivottavan tulevaisuuden kuvittelu ja sanoittaminen ensin yksin ja sen jälkeen ryhmässä keskustellen.
3. **Toimi**: tulevaisuusajattelun yhdistäminen toimintaan miettimällä yksittäisiin palveluihin ja teknologioihin, rakenteisiin ja lainsäädäntöön, sekä ajatusmalleihin vaikuttavia keinoja, joilla kohti toivottavaa tulevaisuutta voisi päästä.

Tulevaisuustaajuus soveltuisi hyvin kansanedustajien tulevaisuusajattelun kehittämisen välineeksi, koska se tarjoaa tarttumapintaa ja uusia ajatuksia niin tulevaisuusajattelun vahvoille osaajille kuin niille, joille tulevaisuusajattelu on vielä uusi asia. Lisäksi työpaja yhdistää kompaktilla tavalla luennot ja käytännön tekemisen. Näin pystytään tarjoamaan kansanedustajille tiiviissä paketissa työkaluja tulevaisuusajatteluun, sekä aika ja paikka käydä tulevaisuuteen luotaavaa keskustelua. Työpajan aikana kansanedustajat pääsevät testaamaan useita menetelmiä, joita voi hyödyntää myös yksittäin omassa työssä myöhemminkin.

Perusmuodossaan työpaja kestää noin kolme tuntia, eikä edellytä aiempaa ennakointiosaamista. Sen voi kuitenkin myös pilkkoa pienempiin osiin ja muutenkin toteutustapa on muokattavissa. Työpaja on mahdollista toteuttaa verkossa tai läsnä. Sitra on valmis vetämään edustajille sopivaksi muokatun Tulevaisuustaajuus-työpajan keväällä 2022.

Tampereella 2.12.2021

TkT Mikko Dufva, johtava asiantuntija, Sitra